

Sadržaj

1. UVOD	1
2. FILOZOFIJA PROSTORA I VREMENA	6
2.1. MIŠLJENJE PROSTORA I VREMENA U GRČKOJ FILOZOFIJI	6
2.2. PLATONOVA METODA	10
2.3. MODEL UNIVERZALNOG VREMENA U GRČKOJ I SREDNJOVJEKOVNOJ FILOZOFIJI ..	11
2.4. FILOZOFIJA PROSTORA U NOVOVJEKOVNOJ FILOZOFIJI I ZNANOSTI	13
2.5. FILOZOFIJA VREMENA U NOVOVJEKOVNOJ FILOZOFIJI I ZNANOSTI	18
2.6. STRIJELA VREMENA I KRIZA VREMENA	20
2.7. MATEMATIČKI MODELI VREMENA – VRIJEME U TEORIJI RELATIVNOSTI	24
2.7.1. <i>Kauzalno ustrojstvo prostorvremena i strijela vremena</i>	28
2.8. VRIJEME U KVANTNOJ MEHANICI	29
2.9. HEIDEGGEROVO POIMANJE VREMENA	30
2.10. VRIJEME U POSTMODERNOJ FIZICI	31
3. TIMEJ I MODERNA KOZMOLOGIJA	35
3.1. CJELOVITA TIMEJEVA TEORIJA (PRIČA) O STVARANJU SVEMIRA	35
3.2. MODERNA KOZMOLOGIJA I RAZUMIJEVANJE <i>TIMEJA</i>	35
3.3. FIZIKA I/ILI FILOZOFIJA POLJA	38
3.4. <i>TIMEJ</i> I ELEMENTARNE ČESTICE	43
3.5. FENOMENOLOGIJA KOZMOLOŠKIH MODELA	45
3.6. KVANTNA KOZMOLOGIJA	54
3.6.1. <i>Kvantna gravitacija</i>	55
3.6.2. <i>Antropijsko načelo</i>	58
4. PETRIĆEVI KOZMOLOŠKI KONCEPTI I MODERNA KOZMOLOGIJA	60
4.1. PETRIĆEVA FILOZOFIJA PRIRODE I MODEL MIŠLJENJA U OBZORU MODERNE KOZMOLOGIJE	60
4.2. FILOZOFSKE TEORIJE PROSTORA	64
4.3. PETRIĆEVI KOZMOLOŠKI KONCEPTI U SVJETLU MODERNE KOZMOLOGIJE. POKUŠAJ MODERNE INTERPRETACIJE PETRIĆEVE SLIKE SVEMIRA	66
4.3.1. <i>O kružnom kretanju neba (Pancosmia, Knjiga jedanaesta)</i>	67
4.3.2. <i>O broju nebesa i Da li je nebo jedno? (Pancosmia, Knjiga dvanaesta i Knjiga trinaesta)</i>	68
4.3.3. <i>O gibanju zvijezda i Ophodnice ili Prijehodnice (Knjiga sedamnaesta i Knjiga osamnaesta)</i>	69
4.3.4. <i>Petrićev dinamički model svemira</i>	70
4.4. UTJECAJI PETRIĆEVE TEORIJE PROSTORA NA LOCKEOVE METAFIZIČKE POGLEDE I NEWTONOVU TEORIJU	73

4.5. UTJECAJI PETRIĆEVE TEORIJE PROSTORA NA RAZVITAK NOVOVJEKE FILOZOFIJE PRIRODE, NAPOSE KOZMOLOGIJE	76
4.5.1. <i>Da li Svemir ima središte?</i>	77
4.5.2. <i>Aktualnost Petrićevog modela u modernoj kozmologiji</i>	78
4.6. KOPERNIK-PETRIĆEV KOZMOLOŠKI PRINCIP.....	80
4.7. PETRIĆEVO MJESTO U MODERNOJ KOZMOLOGIJI.....	84
I. <i>Kantova teorija neba</i>	86
<i>Novovjekovne kozmogonije</i>	87
II. <i>Astrofizika zvijezda i galaktičke strukture u modernoj kozmologiji</i>	88
5. FIZIKALNA I FILOZOFSKA NAČELA TEORIJE RELATIVNOSTI.....	90
5.1. EINSTEINOVA KOZMOLOGIJA I EINSTEINOV SAN MODERNE FIZIKE	90
5.2. EINSTEINOVA TEORIJA RELATIVNOSTI.....	92
5.3. TEMELJNA FIZIKALNA I FILOZOFSKA NAČELA TEORIJE RELATIVNOSTI.....	93
5.3.1. <i>Machovo načelo o inerciji</i>	93
5.3.2. <i>Načelo ekvivalencije</i>	95
5.3.3. <i>Načelo opće kovarijantnosti</i>	98
5.4. EKSPERIMENTALNE POTVRDE I PROVJERE TEORIJE RELATIVNOSTI	99
5.5. SVJETSKO MREŽJE INTERFEROMETRIJSKIH I WEBEROVIH ANTENA ZA MJERENJE MREŠKANJA ZAKRIVLJENOSTI PROSTORVREMENA	103
5.5.1. <i>Interferometrijske antene za nadolazak gravitacijskih valova</i>	104
DODATAK A: <i>Friedmann - Robertson – Walkerova metrika</i>	108
<i>Metrika teorije relativnosti</i>	110
DODATAK B: <i>Geometrija prostora i Einsteinova teorija gravitacije</i>	113
DODATAK C: <i>Kratka kronologija Einsteinovih najvažnijih otkrića – doprinosa znanstvenim, tehnološkim i filozofskim znanjima u 20. stoljeću</i> ...	116
DODATAK D: <i>Einstein i Nobelova nagrada</i>	116
<i>Einsteinov mit u javnosti</i>	118
6. TEORIJA RELATIVNOSTI I DETEKCIJA GRAVITACIJSKIH VALOVA ..	121
6.1. UVOD	121
6.2. GRAVITACIJSKI VALOVI.....	121
6.3. DJELOVANJE GRAVITACIJSKOG VALA NA DETEKTOR	124
6.4. FIZIKALNO-ELEKTRONIČKI PARAMETRI WEBEROVE ANTENE I NJENA NADOMJESNA SHEMA	125
6.5. PROBLEM IZOLACIJE OD VIBRACIJA	130
6.6. KVANTNA MJERENJA BEZ NARUŠENJA I MJERENJA S IZBJEGAVANJEM POVRATNOG DJELOVANJA	131
6.7. PREGLED POKUSA GRAVITACIJSKIH VALOVA U SVIJETU	139
7. DVOJNI ILI BINARNI RADIO PULSARI I FIZIKA GRAVITACIJE	142
7.1. NOBELOVA NAGRADA ZA FIZIKU 1993. GODINE, ZA OTKRİĆE DVOJNIH PULSARA I ZA ISTRAŽIVANJA U FIZICI GRAVITACIJE	142
7.2. ŠTO SU PULSARI I KAKVA SU IM SVOJSTVA?	143
7.3. FIZIKALNI PARAMETRI I SVOJSTVA DVOJNOG PULSARA PSR 1913 + 16 (HULSE-TAYLOROVOG PULSARA) U OKVIRU FIZIKE GRAVITACIJE	147

8. KVANTNA TEORIJA I HEISENBERGOVA SLIKA SVIJETA..... 151

8.1. HEISENBERGOVO UTEMELJENJE POJMA ZATVORENE TEORIJE.....	154
8.2. HEISENBERGOVE PROMJENE U FIZIKALNOJ SLICI SVIJETA	158
8.3. KVANTNE ONTOLOGIJE	163
8.3.1. <i>Ontologija pilot-vala .....</i>	<i>165</i>
8.3.2. <i>Ontologija mnogo-svjetoa.....</i>	<i>166</i>
8.3.3. <i>Ontologija zbiljskih događaja .....</i>	<i>168</i>
8.4. FILOZOFSKI KOMENTARI O AKTUALNOM STANJU U FILOZOFIJI KVANTNE TEORIJE.....	169
8.5. MODERNA KOZMOLOGIJA I KVANTNA MEHANIKA	174
8.6. WERNER HEISENBERG – ČOVJEK I DJELO (PRIGODOM 100. OBLJETNICE HEISENBERGOVOG ROĐENJA)	178
<i>Godine studija i izobrazbe (1920. – 1925.) .....</i>	<i>179</i>
<i>Nastajanje moderne kvantne mehanike .....</i>	<i>180</i>
<i>Profesura u Leipzigu (1927.-1942.) .....</i>	<i>180</i>
<i>Ratne godine (1939.-1945.).....</i>	<i>181</i>
<i>Razdoblje izgradnje i obnove Njemačke (1946.-1958.).....</i>	<i>182</i>
<i>Münchenske godine (1958.-1976.) .....</i>	<i>182</i>
<i>Razvoj kvantne teorije na Heisenbergovu tragu i njezin utjecaj u hrvatskoj fizici i filozofiji.....</i>	<i>183</i>

9. KOZMOLOGIJA STANDARDNOG MODELA VELIKOG PRASKA 185

9.1. JEDNADŽBE STANJA STANDARDNOG TOPLINSKOG MODELA VELIKOG PRASKA ...	185
9.2. EKSPERIMENTALNE PODRŠKE	187
9.3. PARADIGMA INFLACIJE U KOZMOLOGIJI – PRIMJER KAOTIČNE INFLACIJE.....	188
9.4. PROBLEM KOZMOLOŠKE KONSTANTE.....	191
9.5. JEDNOSMJERNOST VREMENA U POKUSIMA U FIZICI SREDNJIH I VISOKIH ENERGIJA	195
9.6. KOZMOLOŠKI TIJEK VREMENA - MODEL USMJERENOG KOZMOLOŠKOG VREMENA	196
9.7. KOZMOLOGIJA I TEORIJE STRUNA I SUPERSTRUNA – PUT "IZA" I "ISPOD" STANDARDNOG MODELA.....	202

10. ZNANSTVENI IZVORI BIOETIKE - PRIMJER ENRICA FERMIJA, POSljednjeg UNIVERZALNOG FIZIČARA 206

10.1. UVOD	206
10.2. ŽIVOT I RAD ENRICA FERMIJA KAO ZNANSTVENI IZVOR BIOETICI	208
10.3. TALIJANSKA I AMERIČKA FAZA RADA I ŽIVOTA ENRICA FERMIJA	210
10.4. BIOETIČKI PROBLEM: MOŽE LI SE BITI I POVIJESNO OSTATI UNIVERZALNIM ZNANSTVENIKOM?.....	214
10.5. ZAKLJUČAK	215
10.6. BIOETIČKI SAŽETAK	217

11. ZAKLJUČAK 219

12. PRILOG: ČETVEROVEKTORI, TENZORI I ELEMENTI	
TENZORSKOG RAČUNA U OPĆOJ RELATIVNOSTI	222
12.1. KONTRAVARIJANTNE I KOVARIJANTNE KOMPONENTE ČETVEROVEKTORA	223
12.2. TENZORI I ELEMENTI TENZORSKOG RAČUNA	227
13. BILJEŠKA O TEKSTOVIMA.....	238
14. ASTROFIZIČKE KONSTANTE I FIZIKALNE KONSTANTE.....	240
15. GEOMETRIJSKI DIJAGRAM <i>HUBBLEOVOG SVEMIRSKOG</i>	
<i>TELESKOPA (HST) I NEKE SLIKE IZ HST-OVIH PODATAKA.....</i>	243
16. KAZALO POJMOVA	247
17. KAZALO IMENA.....	258